

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Sociologiska institutionen

'Duktig flicka'

- ett sjukdomstillstånd eller ett nytt kvinnoideal?

Examensarbete i sociologi 15 hp

Sofie Kindahl

Anneli Widergren

Handledare: Anna-Karin Kollind

Januari, 2009

TACK

Vi vill tacka alla människor i vår omgivning som uppmuntrat oss och genom sitt uppriktiga intresse övertygat oss om att vi valt ett aktuellt och viktigt ämne. Inte minst våra vänner som i ett inledande stadie tog sig tid att medverka i fokusgruppen och Elin som lät oss göra en testintervju.

Framförallt vill vi rikta ett extra stort tack till de grymma tjejer som ställt upp som informanter och på ett väldigt självtlämnande sätt har delat med sig av sina erfarenheter, drömmar, rädslor, svagheter och tankar.

Ni har alla gjort det möjligt för oss att skriva en uppsats som vi nu är mycket stolta över!

Göteborg 090119

Anneli & Sofie

Abstract

Titel: 'Duktig flicka' – ett sjukdomstillstånd eller ett nytt kvinnoideal?

Författare: Sofie Kindahl & Anneli Widergren

Handledare: Anna-Karin Kollind

Examinator: Ylva Ulfsson Eriksson

Typ av arbete: Examensarbete i sociologi

Tidpunkt: Höstterminen 2008

Antal tecken inkl. blanksteg: 59065 (totalt, inklusive bilagor: 79544)

Syfte och frågeställningar: Syftet med vår uppsats är att begreppsliggöra vad det innebär att vara en duktig flicka, samt att försöka visa hur den duktiga flickan som identitet skapas och upprätthålls. Detta besvaras utifrån följande frågeställningar: - Vad innebär det att vara en duktig flicka? – Vad är upplevelsen av att vara en duktig flicka hos kvinnliga högskolestudenter, som själva ser sig som just duktiga flickor, och på vilket sätt kan detta kopplas till deras identitet? – Vilka samhälleliga och strukturella faktorer kan tänkas ligga till grund för skapandet och upprätthållandet av den duktiga flickans identitet?

Metod och material: En kvalitativ studie med utgångspunkt i den diskursiva och populärvetenskapliga bilden av den duktiga flickan. Studien bygger på intervjuer med sex kvinnliga högskolestudenter.

Huvudresultat: Att vara en duktig flicka tycks innebära att utifrån prestationer bygga upp en bild av vem man är som man sedan vill leva upp till. Hon blir därmed beroende av omgivningens bekräftelse på att hennes identitet är bra nog. Den duktiga flickan tycks även leva med en känsla av att aldrig vara tillräcklig, då hon strävar efter att uppnå perfektion på alla plan. Vårt resultat tyder på att detta är starkt knutet till hennes kön och att det hänger ihop med ett förändrat kvinnoideal i det individualiserade samhället.

Nyckelord: duktiga flickor, identitet, prestation, bekräftelse, kön

1. BAKGRUND.....	5
2. PROBLEMFÖRMULERING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
2.1 Problemformulering	5
2.2 Syfte	6
2.3 Frågeställningar	6
3. AVGRÄNSNINGAR.....	6
4. BEGREPPSDEFINITION.....	7
4.1 Den populärvetenskapliga bilden av den duktiga flickan	7
4.2 Vår definition av den 'duktiga flickan'	8
5. TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	8
5.1 Forskning om den 'duktiga flickan'	8
5.2 Socialisation	9
5.3 Skolforskning	10
5.4 Genussystemet.....	10
5.5 Identitetskonstruktion i det individualiserade samhället.....	11
6. METOD.....	12
6.1 Metodval.....	12
6.2 Urval.....	13
6.3 Genomförande	14
6.4 Analys.....	14
6.5 Kritiska reflektioner	15
6.6 Etik	15
7. RESULTAT	16
7.1 Att vara en 'duktig flicka'	16
7.2 Den 'duktiga flickan' och identiteten.....	17
7.3 Den 'duktiga flickan' och bekräftelsebehovet	19
7.4 Den 'duktiga flickan' och socialisationsprocessen	21
7.5 Den 'duktiga flickan' och de diffusa kraven	23
7.6 Den 'duktiga flickan'	24
8. SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	27
9. VIDARE FORSKNING	28
10. REFERENSLISTA.....	29
10.1 Litteratur.....	29
10.2 Artiklar om duktiga flickor.....	30
11. APPENDIX	32
11.1 Affisch.....	32
11.2 Intervjuguide	33
11.3 Presentation av intervjupersonerna	35
12. POPULÄRVETENSKAPLIG FRAMSTÄLLNING	37

1. Bakgrund

"Jaha, en käck, glad och snygg läkarstudent i Fjällrävenjacka, som har ätstörningar och dåligt självförtroende. Hon har ett stort socialt nätverk och är en bra kompis som alltid ställer upp! Hon har fina, välmålade naglar och välpetade nagelband, håller koll på trenderna, jobbar 48 timmar i veckan, tränar mer än regelbundet, har tre barn och ett fantastiskt sexliv!"

Ovanstående beskrivning gavs av några vänner till oss när vi frågade om deras bild av den duktiga flickan. Även då det verkar finnas olika beskrivningar så har de flesta vi talat med en liknande bild av vad en duktig flicka är. Intresset för detta ämne väcktes då vi började diskutera vår egen rädsla för att misslyckas, vilket förde oss vidare in på tankar om att vi idag förväntas vara felfria. Tv-program och hyllmetrar av livsstilsmagasin talar om för oss hur vi ska renovera vårt egna torp, äta oss smala på fibrer och fullkorn och skapa effektiv förvaring i vårt kök med kyl och frys i rostfritt stål. Vi slogs av att mycket av detta hängde ihop med just bilden av den duktiga flickan och hennes strävan efter perfektion. När vi sedan berättade om vårt tänka uppsatsämne fick vi en enormt positiv respons från omgivningen, vilket uppmuntrat oss att ta oss an detta ämne. Vårt engagemang ökade än mer då det visade sig att betydligt fler tjejer än vad vi hade kunnat tänka oss kände igen sig i den duktiga flickans drag.

2. Problemformulering, syfte och frågeställningar

2.1 Problemformulering

Den duktiga flickan har de senaste åren figurerat i populärvetenskaplig litteratur och media, och de allra flesta tycks veta vad fenomenet åsyftar. De första artiklar¹ vi har hittat där det talats om duktiga flickor är från slutet av 1980-talet. I dessa enstaka artiklar talades det om specifika flickor som var duktiga snarare än om den duktiga flickan. I mitten på 90-talet dök den duktiga flickan upp som "begrepp" i samband med recensionerna av den amerikanska boken *Duktig flicka* och den svenska boken *Kulla-Gulla i övergångsåldern - eller Nu fyller alla duktiga flickor 50*. Efter det tycks det ha uppstått ett decenniums glapp innan den duktiga flickan återkommer och helt plötsligt har blivit ett reellt fenomen, men nu med en något förändrad innebörd och ett tydligt fokus på stressrelaterade sjukdomar. Det skrivs en mängd svenska böcker, som följs av flera fristående artiklar, vilket kan tänkas ha bidragit till att den duktiga flickan har integrerats i

---

¹ för referens, se 10.2 Artiklar om duktiga flickor

människors begreppsvärld.

Trots detta är det inte ett välgrundat och genomarbetat begrepp utan fenomenet är belyst ur ett ensidigt perspektiv som konstruerar den duktiga flickans egenskaper som ett problem och därmed bidrar till att ge fenomenet en alltför snäv innebörd. Det fokuseras främst på konsekvenserna av att vara en duktig flicka och det tycks finnas en allmän uppfattning om att det rör sig om ett sjukdomstillstånd. Fenomenet verkar ha uppstått utan att någonsin varken ha *definierats* eller *begreppsliggjorts* och det saknas en förklaring till vem den duktiga flickan egentligen *är* och *hur* hon blivit den hon är.

2.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att begreppsliggöra vad det innebär att vara en duktig flicka, samt att försöka visa hur den duktiga flickan som identitet skapas och upprätthålls.

2.3 Frågeställningar

- Vad innebär det att vara en duktig flicka?
- Vad är upplevelsen av att vara en duktig flicka hos kvinnliga högskolestudenter, som själva ser sig som just duktiga flickor, och på vilket sätt kan detta kopplas till deras identitet?
- Vilka samhälleliga och strukturella faktorer kan tänkas ligga till grund för skapandet och upprätthållandet av den duktiga flickans identitet?

3. Avgränsningar

Denna uppsats handlar om högskolestuderande *kvinnor* och deras upplevelse av att vara en duktig flicka. Vi utesluter dock inte att det finns män som är duktiga, men utifrån vår teoretiska grund antar vi att "duktigheten" skulle gestalta sig annorlunda hos dem. Då vi ser duktiga flickor som ett begrepp med en tydlig konnotation blir detta inte applicerbart på män.

Vi vill även framhålla att denna uppsats är skriven ur ett sociologiskt perspektiv, vilket gör att vi främst fokuserar på sociala konstruktioner och samhällets påverkan på individen, snarare än dennes inneboende och biologiska egenskaper.

4. Begreppsdefinition

4.1 Den populärvetenskapliga bilden av den duktiga flickan

Som vi talade om i inledningen har under senare år en mängd populärvetenskapliga böcker om duktiga flickor getts ut. De kännetecknas av att de är skrivna ur ett individorienterat perspektiv med inriktning på självhjälp. Då syftet med denna litteratur är att den duktiga flickan ska få hjälp förutsätter detta att hon definieras som problematisk. Litteraturen berör därför främst de tänkbara negativa konsekvenserna av att vara en duktig flicka, som t.ex. stress, utbrändhet och långtidssjukskrivningar. Eftersom denna litteratur har ett smalt perspektiv, som inte gör anspråk på en akademisk vetenskaplighet, blir det i denna möjligt att utgå från att det finns en allmän kunskap och förståelse för vad den duktiga flickan är.

I den första boken som givits ut i ämnet är den duktiga flickan någon som finns till för andra och i sista hand sig själv. Här presenteras en traditionell kvinnobild som kretsar kring uppoffring, familjeliv, sociala relationer samt att leva upp till ett skönhetsideal (Bepko&Krestan 1995). I den något senare svenska litteratur som publicerats framställs den duktiga flickan snarare som en kvinna med höga ambitioner om att göra karriär, skapa sociala nätverk, engagera sig, visa framfötterna och vara lyckad på *alla* plan (se Pietrzak 2002, Sjögren&Ernsjö-Rappe 2002, Renstig&Sandmark 2005, Rose&Perski 2008). Det som är utmärkande för denna kvinna är en prestationsinriktad drivkraft och en ständig strävan efter att utvecklas.

Den tendens som finns att utläsa i litteraturen är att bilden av den duktiga flickan tycks ha gått från att handla om en omsorgsfull och självuppoffrande kvinna till en mer självständig sådan, som strävar efter att förverkliga sig själv. Trots denna till synes positiva bild så läggs fokus på att den duktiga flickan inte ser sina egna begränsningar och hennes egenskaper antas i slutändan leda till att hon med full kraft springer in i väggen. Hon ses som ett offer för en "duktighetssjukdom"² och hennes beteende görs till ett problem som hon själv tvunget måste åtgärda.

---

² Exempelvis betitlas Sjögren & Rappes (2002) bok 'Diagnos: Duktig' och omslaget pryds av en *bettskena*. Renstig & Sandmark (2005) fokuserar på *sjuka* karriärkvinnor och talar om hur vi ska "lär(a) av de *sjuka* kvinnorna!" och boken är betitlad 'Duktighetssyndromet'. I baksidetexten hos Rose & Perski (2008) talas det om *symptom* på *utbrändhet* i form av "*sömnsvårigheter, trötthet, magproblem, ständiga infektioner och depression*". (Samtliga kursiveringar våra).

4.2 Vår definition av den 'duktiga flickan'

I vår uppsats vill vi frånkomma denna "offerbild" och bredda innebörden av den duktiga flickan genom att välja ett annat fokus som bidrar till att lyfta fram andra aspekter av fenomenet. Snarare än att tala om det i termer av ett *syndrom* väljer vi att tala om det som ett neutralt *fenomen*. Att bilden av den duktiga flickan är så komplex gör det svårt att kortfattat precisera och konkretisera den, men i den litteratur vi är hänvisade till återfinns ändå vissa gemensamma drag hos den duktiga flickan. Vi inte kan bortse från dessa utan väljer att utgå från dem för att kunna definiera ett *begrepp*. Dessa drag kan sammanfattas i följande punkter:

- att alltid finns till hands för sin omgivning och att vara till lags
- att skapa sin självbild genom prestationer
- att ha en stark drivkraft och vilja att göra, kunna och hinna med *allt*
- att sträva efter perfektion och därmed ha en rädsla för att misslyckas

Genom denna definition försöker vi fånga en neutral innebörd i den diskursiva bilden av den duktiga flickan. Med hjälp av denna avgränsning kan vi formulera den duktiga flickan som ett begrepp. Vi kommer därför hädanefter tala om den 'duktiga flickan' som en person med ovanstående uppsättning egenskaper. Tillsammans utgör de ett komplext personlighetsdrag som vi benämner 'duktighet'.

5. Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

5.1 Forskning om den 'duktiga flickan'

Den knappa forskning som bedrivits kring 'duktiga flickor' ligger till grund för en del av de böcker som vi tidigare redogjort för. Detta bidrar till att förklara fokuset i denna litteratur, då forskningen har haft privata intressenter och varit specifikt inriktad på stress och utbränning.

Monica Renstig och Héléne Sandmark har, på uppdrag av tjänstepensionsföretaget Alecta, bedrivit forskning om långtidssjukskrivna kvinnor med utmattningsdepression, där duktigheten uppges vara en av de främsta orsakerna till detta. Deras rapport *Sjuka Karriärkvinnor* (2005b) har även utkommit som en populärvetenskaplig bok med namnet *Duktighetssyndromet - därför går allt fler kvinnor in i väggen* (2005a). I rapporten omskrivs den 'duktiga flickan' som en person som villigt anpassar sig, som utför sitt arbete med allt för stor perfektion, som tar på sig andras

arbetsuppgifter, som inte kan arbetslivets manliga spelregler och som präglas av en nästintill självutplånande vilja av att vara alla i sin omgivning till lags. Återigen blir det huvudsakliga fokuset att duktigheten blir ett problem och att de sjuka kvinnorna måste lära sig att säga nej.

Även boken *Duktighetsfällan - en överlevnadshandbok för prestationsprinsessor* bygger till stor del på stressforskning utförd av Aleksander Perski vid Stressmottagningen i Stockholm. Även här läggs fokus på att främst tjejer ska lära sig att säga nej, sätta gränser, öka sin självkänsla och följa strategier för att undvika stress. I slutet av själva boken behandlas tänkbara strukturella och samhälleliga förklaringsmodeller till denna "sjukdom", men detta utgör inte en integrerad del av bokens resonemang utan det framstår likväl i slutändan som att det är individens ansvar att hjälpa sig själv ur den så kallade "duktighetsfällan".

5.2 Socialisation

För att skapa förståelse kring hur tjejerna har hamnat i den position de befinner sig i behöver vi gå utanför individen och se till andra faktorer som har påverkat dennes identitetsskapande. Ett viktigt begrepp är *socialisation*, vilket kan definieras som: "En process under vilken människan tillägnar sig de kunskaper, regler, uppfattningar och attityder som gör det möjligt att fungera som en medlem i samhället" (Helkama m.fl 2004:72).

Dessa olika typer av kunskaper förmedlas genom så kallade *socialisationsagenter*, där t.ex. skola och familj lyfts fram som primära aktörer i formandet av individen. Även andra mindre påtagliga agenter så som t.ex. sociala institutioner, organisationer och media är en del av denna ständigt pågående process (ibid. 73).

Harriet Bjerrum-Nielsen och Monica Rudberg talar i *Historien om pojkar och flickor* om könssocialisation och hur just skola och familj fostrar barn olika utifrån deras kön. Genom förväntningar baserade på biologisk könstillhörighet subventioneras olika typer av beteenden och därmed konstrueras och formas ett "socialt kön". Då vi alla strävar efter att bli accepterade samt att få beröm och uppmuntran leder detta till att vi ofta omedvetet väljer att leva upp till omgivningens rollförväntningar (Bjerrum-Nielsen&Rudberg 1991:11f). Det bör dock påpekas att det för individen inte enbart handlar om att falla offer för en socialisationsprocess, utan även då könsidentiteten tycks vara djupt förankrad i vår personlighet är vi ändå aktiva i formandet av vår identitet (ibid. 16,24).

5.3 Skolforskning

Det har bedrivits relativt omfattande forskning om hur skolan formar eleverna olika beroende på kön. Pedagogikforskaren Inga Wernersson talade redan i slutet på 70-talet om hur flickor bemöttes med mer positiva omdömen, men att det ändå var pojkar som dominerade i klassrummen. Pojkarna sågs i högre grad som självständiga individer, fick mer uppmärksamhet och möttes av ett större intresse från lärarna (Wernersson 1977:101). Detta är ett tydligt och genomgående mönster också i senare forskning och litteratur i ämnet (jfr. Bjerrum Nielsen & Rudberg 1991, Gens 2002, Gulbrandsen 1994, Käller 1990, Stanworth 1983, Stenberg 1997)

Katherin Käller redogör i sin doktorsavhandling *Fostran till andra rang* (1990) för hur flickor får betydligt mindre talutrymme i klassrummen, samtidigt som de är "duktigare" än pojkar och får högre betyg än dem (Käller 1990:17f). Käller talar om dominansprocesser som leder fram till att flickor i sin identitet integrerar en känsla av att ha ett lägre värde och en andra rangsposition. Hon pekar på hur könsbundna maktrelationer i samhället även genomsyrar skolan och hur denna ordning reproduceras även av kvinnliga lärare (Käller 1990). Hon visar hur flickor görs till "små hjälpfröknar" och att såväl lärarna som flickorna själva ser det som någonting självklart att de ska hjälpa till och hålla ordning (Stenberg 1997:39). Flickorna tenderar även att användas som stötdämpare och placeras mellan stökiga pojkar för att ha en lugnande effekt på dem (Gulbrandsen 1994:13). Tysta och duktiga flickor tenderar att osynliggöras i klassrummen till förmån för de pojkar som hörs och tar plats (ibid. 25). Den ojämlika behandlingen är dock inte alltid så synlig som i exemplen ovan, utan handlar till stor del om de olika förväntningar som finns på eleverna utifrån kön. Forskning visar t.ex. att det råder olika uppfattningar om vad flickor respektive pojkar ska kunna och prestera, vilket leder till att de får olika typer av uppmuntran och bemötande (ibid. 50ff). Det bör naturligtvis även påpekas att alla flickor inte är tysta och lugna och att alla pojkar inte är högljudda och bråkiga, utan det är en något generaliserad bild vars syfte är att belysa och synliggöra strukturella mönster.

5.4 Genussystemet

Att pojkar och flickor uppmuntras till olika typer av beteenden ligger helt i linje med Yvonne Hirdmans väletablerade teori om *genussystemet*. Den beskriver strukturen som reglerar förhållandet mellan könen och bärs enligt Hirdman upp av två logiker:

- 1) isärhållandet av könen

2) det manliga som norm

Hon menar att det råder en tydlig polarisering av manligt respektive kvinnligt och att könen är hänvisade till skilda domäner, där det manliga ses som allmängiltigt och det kvinnliga som avvikande och mindre värt (Hirdman 1988:51). Exempel på detta är klassiska motsatspar så som privat/offentlig, passiv/aktiv, natur/kultur och svag/stark. Hirdman ger en mängd exempel på hur denna polariserade bild genomsyrar historien ända tillbaka till skapelseberättelsen och i viss mån lever de traditionella föreställningarna om kvinnan som omsorgsfull och moderlig samt mannen som stark och självständig kvar än idag (Hirdman 2001). Hirdmans teori om genussystemet har dock mött viss kritik bl.a. för att den upplevs ge en bild av ett allt för *statiskt* system där individen saknar handlingsutrymme och möjlighet att påverka (Holmberg 1993:70).

Vi kommer med hjälp av vårt empiriska material ge ytterligare belägg för denna kritik, samtidigt som vi i andra avseenden styrker teorins resonemang. Den 'duktiga flickan' kan ses som ett exempel på att det tydliga isärhållandet av könen har förändrats sedan teorin presenterades. Då samhället idag anses präglad av en jämställdhetsideologi har det *formella* isärhållandet av könen minskat (ibid. 13,20). Hirdman påpekar själv i sin artikel att: "ju mer differentierat ett samhälle blir, ju subtilare och mer komplexa blir isärhållandets/segregeringens uttryck och konsekvenser" (Hirdman 1988:51).

5.5 Identitetskonstruktion i det individualiserade samhället

För att kunna applicera Hirdmans teori blir det relevant att ta hänsyn till just de differentieringstendenser som hon menar förändrar hur genussystemet tar sig uttryck. Samhället idag sägs präglas av ökad valfrihet, ökade möjligheter och intryck, som uppstår på bekostnad av stabilitet och trygghet. Detta medför att det "tillskrivna, medfödda och nedärvda" tillmäts minskad betydelse. Våra klass- och könspositioner förutbestämmer inte längre i lika hög grad våra möjligheter utan vi har större inflytande över vår framtid (Bauman 1998, 2002). Dessa positioner påverkar inte längre individens formella möjligheter utan verkar på ett mer subtilt plan. Det handlar främst om att fokus har förskjutits från kollektiva gemenskaper till den enskilde individen (Bauman 2002). Då vi i vår uppsats talar om det *individualiserade samhället*, avser vi alla dessa tendenser som finns att utläsa i samhällsutvecklingen, snarare än en avgränsad tidsperiod.

Zygmunt Bauman talar om hur samhället idag präglas av ombytlighet och förändring, vilket ger individen utrymme för ökade ambitioner. Då det råder en avsaknad av slutgiltighet och

då allt går att förändra och förbättra behöver vi inte nöja oss med det som *är* (Bauman 2002:173). Det finns inga slutgiltiga mål vi kan nå, där vi sedan kan känna en avslappnad tillfredsställelse och att ständigt vara på väg blir som Bauman uttrycker det “det permanenta sättet att leva” (ibid. 177f).

I det individualiserade samhället kan identitet inte längre ses som någonting stabilt och givet, utan det tycks bli till en *uppgift* som individen tvingas ta itu med och vars konsekvenser och biverkningar denne får ta ansvar för (ibid. 174ff). Bauman menar att “*identifiering* [är] en ständigt pågående, alltid ofullbordad, oavslutad och öppen verksamhet som vi alla, av nödvändighet eller av egen fri vilja, ägnar oss åt” (ibid. 185). Den ökade valfriheten innebär att det inte längre finns några tydliga gränser kring vårt “livsprojekt”.

Anthony Giddens är inne på samma tankebanor när han i *Modernitet och självidentitet* talar om “självet” som ett reflexivt projekt som individen är ansvarig för och att “vi inte [är] det vi är, utan det vi gör oss till” (Giddens 1997:45,95). Projektet består av att skapa och upprätthålla en sammanhängande berättelse om sig själv och för att förstå vilka vi är behöver vi därför veta *hur* vi blivit vad vi är och *vart* vi är på väg (ibid, 13,70). Giddens talar om detta som en *självberättelse* som bidrar till att ge identiteten en tidsmässig kontinuitet som innefattar ett historiskt perspektiv såväl som ett framtida. En sammanhängande självberättelse blir därmed en förutsättning för en trygg identitet (ibid, 67ff).

Samtidigt som identitetskonstruktionen blir individens eget ansvar är det omöjligt att bortse från yttre faktorer. Just socialisationens och genussystemets påverkan blir enligt oss det mest relevanta för att förstå den 'duktiga flickans' identitetskonstruktion.³

6. Metod

6.1 Metodval

Kvalitativ och kvantitativ metod utgör två huvudsakliga riktningar inom vetenskaplig forskning och framställs ofta som oförenliga motsatser (Kvale 1997:68f). Medan den kvalitativa metoden syftar till att ge en *förståelse* av ett fenomen genom att beskriva dess karaktär och egenskaper, så syftar den kvantitativa metoden snarare till att undersöka ett fenomenets *utbredning* (Widerberg 2002:15). I den något positivistiskt präglade vetenskapssyn som råder har den kvantitativa

metoden länge setts som överlägsen då den presenterar mätbara fakta som tycks lätt att kontrollera (Kvale 1997:69, Widerberg 2002:19) Denna metod är dock starkt begränsad och lämpar sig enbart för vissa typer av forskningsproblem. Då samhällsvetenskapen studerar mycket komplexa fenomen blir det relevant att utnyttja och kombinera styrkorna i dessa två metoder, för att ge en mer heltäckande bild (Kvale 1997:90).

Omfattningen av denna uppsats gör att vi dessvärre inte har möjlighet att tillämpa denna metodpluralistiska ansats. Vi kommer därmed inte kunna redogöra för utbredningen av fenomenet 'duktig flicka' och då vårt syfte främst är att ge en bild av upplevelser och innebörder lämpar sig den kvalitativa metoden bäst. Genom att använda intervjun som redskap tillåts vi ta del av individens egna tankar, berättelser och erfarenheter, vilket ligger helt i linje med vad vi i denna uppsats vill belysa.⁴

6.2 Urval

Den populärvetenskapliga litteraturen fokuserar främst på den 'duktiga flickan' i arbetslivet och modersrollen och vår ansats i denna uppsats är att hitta förklaringsmodeller som ligger utanför detta. Genom att välja studenter på högskolenivå som urvalsgrupp ges ett annat fokus både vad gäller 'duktighetens' gestaltning och dess konstruktion. Vår urvalsgrupp ingår även i en något yngre generation som vi tänker oss är än mer präglade av den ökade frihet gällande livsval som kännetecknar det individualiserade samhället.

Vi har valt att söka informanter som identifierar sig med vår definition av en 'duktig flicka' genom att annonsera⁵ på en mängd olika platser. Urvalsgruppen utgörs därmed av personer som själva tagit initiativ till att delta och som därmed kan tänkas vara påverkade av den diskursiva bilden av den 'duktiga flickan'. Gensvaret har varit överväldigande och visar på ett stort intresse såväl som ett behov av att få frågan uppmärksammas, vilket ytterligare bidrar till att motivera valet av vårt uppsatsämne. Tack vare den stora responsen har vi haft förmånen att kunna genomföra intervjuer tills dess att mättnad uppnåtts i materialet (Kvale 1997:97f).

---

³ Vi är medvetna om att hennes identitetsskapande även påverkas av andra faktorer såsom t.ex. klass och etnicitet, men det finns dessvärre inte utrymme att göra en intersektionell analys av vårt material.

⁴ Att just aktivt reflektera kring och beakta frågeställningen och hur den ska kunna besvaras är en viktig del i valet av teknik (Widerberg 2002:65).

⁵ för affisch, se Appendix

Urvalet har främst skett utifrån praktiska aspekter men även med viss hänsyn till att få en eftersträvansvärd bredd med avseende på ålder, klass, etnicitet och utbildningsinriktning - vilket vi även till stor del anser oss ha uppnått. Urvalet består av sex stycken universitetsstudenter kvinnor i åldrarna 18-27 som alla bor i en storstad.⁶

6.3 Genomförande

I ett inledande skede av arbetet med vår uppsats satte vi samman en fokusgrupp med personer i vår bekantskapskrets som fick diskutera begreppet 'duktig flicka' för att ge oss en förståelse för hur begreppet uppfattas. Detta har tillsammans med den litteratur vi har läst gett oss en grund att stå på och har hjälpt oss att hitta de huvudspår som vi sedan arbetat vidare med. Vår intervjuguide sattes samman utifrån tre tänkta teman och reviderades sedan efter en genomförd testintervju. Intervjuerna har, efter informanternas godkännande, ägt rum och spelats in i en offentlig men avskild miljö och intervjuernas längd varierar mellan 35 och 70 minuter. Vi har även genomfört en intervju som vi har valt att utelämna i vårt resultat, då det under intervjuens gång visade sig att informanten i väldigt låg utsträckning identifierade sig som en 'duktig flicka'. Totalt har alltså åtta intervjuer genomförts, varav sex stycken redovisas i vårt resultat.

Vi deltog båda två vid samtliga intervjutillfällen, något som informanterna var införstådda med. Vi upplevde att det fanns en fördel med detta, då vi genom att vara två har haft möjligheten att låta den ena personen ansvara för att intervjun drivits framåt, medan den andra har kunnat inta en mer iakttagande roll för att ta anteckningar och plocka upp eventuellt tappade trådar.

6.4 Analys

De tre temana i intervjuguiden var: 'duktig flicka', genus och det individualiserade samhället.⁷ I flertalet intervjuer gav vissa frågor starkt utslag med likartade svar vilket kan anses stärka resultatets validitet och reliabilitet. Några av frågorna verkade däremot vara mer irrelevanta.

En röd tråd utkristalliserades och vi upplevde att det rika materialet "talade till oss", vilket gjorde att vi kunde tematisera detta i sex stycken mycket tydliga teman. Då tolkningen har varit en ständigt pågående process påbörjades tematiseringen av materialet redan under intervjuerna och den sista intervjun genomfördes främst för att ytterligare pröva giltigheten i vår analys. Då vårt syfte är att både belysa upplevelsen av att vara 'duktig flicka' och ge en tänkbar

---

⁶ för en utförlig presentation av intervjupersonerna, se Appendix

⁷ för intervjuguide, se Appendix

förklaringsmodell till detta är det nödvändigt att i analysen kombinera ett *empirinära* och ett *teorinära förhållningssätt* (Widerberg 2002:144f).

6.5 Kritiska reflektioner

Då vår urvalsgrupp utgörs av tjejer som befinner sig i ett liknande livssammanhang som oss själva blir det extra viktigt att reflektera över vilken inverkan detta har på materialet. Det kan tänkas bidra till att i viss mån reducera den maktasymmetri som lätt uppstår i intervjusituationer och vi upplever att det har bidragit till att informanterna har kunnat känna sig trygga (Kvale 1997: 118). Intervjuförloppet har, trots att det styrts av oss, präglats av en avslappnad samtalston där informanterna har vågat vara självutlämnande, vilket har bidragit till ett mycket rikt empiriskt material.

Att ämnet ligger nära oss själva innebär med stor sannolikhet att vi har en omfattande förförståelse. Detta riskerar ha förlätt oss till att se vissa frågesvar som självklarheter och att vi därför inte bett informanterna att vidareutveckla dessa. Samtidigt innebär denna förförståelse att vi har en god inblick i ämnet som bidrar till att vi kan ge en levande och omfattande beskrivning av den 'duktiga flickan'. Vi har dock varit ytterst noga med att undvika ledande frågor, men i flera av intervjuerna har informanterna genom målade beskrivningar självmant kommit in på våra tänkta teman, vilket tyder på att vi tack vare vår förförståelse tycks befinna oss på rätt spår.

6.6 Etik

Intervjuerna har transkriberats ordagrant men i presentationen så har vissa citat bearbetats språkligt. Alla namn, samt andra uppgifter som kan bidra till att identifiera enskilda individer, har fingerats i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002). Dessa regler har genomsyrat vårt arbete och vi har både vid affiseringen och vid själva intervjutillfället varit noga med att upplysa informanterna om uppsatsens syfte och villkoren för deras medverkan⁸. De har även getts möjlighet att undvika att svara på frågor eller helt avbryta intervjun samt ta del av det färdiga materialet.

---

⁸ Vi har även i ett tidigt skede blivit kontaktade av en student vid Psykologiska institutionen, som i avsaknad av forskning kring 'duktiga flickor', önskat ta del av vårt material till ett arbete i ämnet, vilket ännu en gång belyser intresset och behovet av forskning kring detta. Vi har dock med hänsyn till de etiska reglerna valt att inte ge tillgång till vårt empiriska råmaterial.

7. Resultat

7.1 Att vara en 'duktig flicka'

Bilden av den 'duktiga flickan' som lyfts fram av tjejerna i vår studie är synnerligen omfattande. Hon beskrivs som någon som:

"alltid är glad, snäll och trevlig, som strävar efter att vara perfekt, läser en utbildning med hög status, strävar mot ett mål, inte krånglar, gör det hon ska och lite till, kommer ihåg födelsedagar, ser till så allting flyter, ser till att alla mår bra, fyller sina åtaganden, är ambitiös, inte ger sig i första taget, presterar till max, ställer upp, är pålitlig, har svårt att sätta gränser, aldrig är för mycket, har koll på saker, har snygga kläder (men inte för snygga), gör bra ifrån sig i skolan, har bra kontakt med sin familj, har ordning och reda, är fräsch hela tiden och som överpresterar"

Trots bildens komplexitet är den tydlig och högst närvarande i tjejernas liv. Även då deras egna exempel skiljer sig åt så genomsyras beskrivningarna av just de egenskaper som vi tog upp i vår begreppsdefinition; en tydlig strävan efter att *hinna med allt, prestera högt, visa omsorg om andra och vara perfekt på alla plan.*

"Då vill man vara den perfekta flickvännen som alltid är skitglad, som alltid vill ha sex, som alltid vill gå ut, som alltid vill vara skitsnygg och alltid vill.. Man ska typ vara allt! Ju mer jag tänker på att man ska vara bra på ett ställe så tänker jag på att man ska vara bäst på alla plan." Lina

Det är dock ingen entydig bild som ges av vad det i praktiken innebär att vara en 'duktig flicka' utan tjejerna ger uttryck för en stor ambivalens. Viljan av att vara duktig tycks kunna utgöra både en positiv drivkraft och en negativ belastning. Det positiva utgörs främst av ett starkt engagemang som även ger tjejerna någonting tillbaka. De flesta av dem ger uttryck för en stor ambition att utvecklas och lära sig nya saker samt har ett mål att komma någonstans i livet. Det finns en kämparglöd och en påtaglig vilja att arbeta hårt för att nå dit.

"Jag gör saker som jag trivs med och oftast så lyckas jag med det, så det är inte något jag gör för att jag är tvungen. Jag gör det för att jag brinner för det, för att jag tycker om att syssla med det." Nilo

"Att jag har duktig-flicka-tendenser, eller att jag är det, gör att jag väljer att hoppa på väldigt mycket. Jag väljer att hoppa på många olika projekt och föreningar, att ta mycket ansvar och att göra mycket. /.../ Jag

känner att jag får jättemycket av det. Det är jättekul alltså!" Carin

I viljan att vara duktig finns dock inte bara en drivkraft *inifrån*, utan även en negativ sida som handlar om att vilja leva upp till krav och förväntningar som kommer *utifrån*. Det finns ett starkt behov av att vara till lags och stor vikt läggs vid andra människors omdömen, vilket leder till en ständigt närvarande känsla av otillräcklighet.

"Det kan vara väldigt destruktivt för en själv. Många gånger blir det för höga krav helt enkelt och man sätter andra människor först hela tiden. Man anpassar sig och vågar inte ta plats, vågar inte vara besvärlig, vara i vägen, vara ledsn, arg, eller på något sätt vara någon som stör eller skapar en konflikt med andra människor." Moa

"Jag är oerhört dålig på att ta kritik /.../ jag tar det som ett oerhört personligt misslyckande och blir väldigt ledsn och kan gå runt och tänka på det jävligt länge även om det bara är en sådan sak som att min sambo säger 'det här är väl inte så bra diskat!?' /.../ det får sådana enorma proportioner." Eva

Som Eva ger uttryck för så genomsyrar viljan av att vara duktig *allting* i livet, från de stora valen till de små vardagliga situationerna. Då 'duktigheten' är ständigt närvarande och svår att komma ifrån upplevs den hos samtliga tjejer utgöra en integrerad del av *vem man är* och den sägs vara en viktig del av deras identitet.

7.2 Den 'duktiga flickan' och identiteten

Vi ställde frågan "finns det några områden i ditt liv där du tillåter dig själv att inte vara duktig?" varvid Nilo svarade "du menar att jag kan vara *mig själv*". Detta blir ett tydligt exempel på att 'duktigheten', trots att den är djupt förankrad i identiteten, är en konstruktion. Isa pratar t.ex. om en bild hon byggt upp av sig själv som hon känner att hon vill leva upp till:

"Jag tror att jag känner nån slags konstig tillfredsställelse inför mig själv om jag har gjort mitt bästa och presterat bra, då känner jag mig bra som person.. då känner jag mig duktig. Sen vill jag ju vara bra inför hela omvärlden. Jag vill ju va duktig inför mina kompisar och jag vill ju va duktig inför mina föräldrar med.. jag vill ju va en... en liksom tjej som klarar grejer och.. jag vill ju vara den personen."

Att bygga upp en bild av vem man är framkommer även hos Eva:

“Sen har jag också byggt upp någon form av självbild: ‘så här är jag’, jag är en sån person som får bra betyg och en sådan person som bjuder på fika och om jag inte är det så vet jag inte vem jag är alls... och då måste man ju på något sätt ställa om hela sin existens.”

Flera av tjejerna kan se hur ‘duktigheten’ har utvecklats under skolgången och hur den successivt blivit en större del av identiteten. Att de talar om hur de byggt upp en bild av vilka de är som de sedan tvingas leva upp till visar på att de skapat en sammanhängande *själberättelse*, som gör att ‘duktigheten’ tillslut blir ofrånkomlig. Om man någon gång misslyckas med att upprätthålla ‘duktigheten’ så finns det också anledning för både en själv och andra att ifrågasätta autenticiteten och trovärdigheten i berättelsen. Om min självberättelse inte upplevs som trovärdig - vem är jag då?

Detta blir även en tänkbar förklaring till den starka rädslan för att misslyckas som tjejerna ger uttryck för i intervjuerna. Misslyckande ses inte som en isolerad *händelse*, utan det blir jag som *person* och därmed min självberättelse som blir ett misslyckande. När tjejerna ska försöka förklara vad ett misslyckande är för dem så talar de om att inte nå de mål som de själva satt upp och en stor del av ‘duktigheten’ tycks just innebära att skapa strategier för att undvika att misslyckas. Som Moa uttrycker det: “det finns liksom inte på kartan, jag kan inte komma ihåg sista gången som jag misslyckades”. Att sträva efter perfektion på alla plan tycks bli den ultimata strategin och målet blir att få känna sig tillräcklig. Att vara duktig och prestera bra blir enligt Eva “kriteriet för att vara en lyckad människa”.

Flera av tjejerna ger uttryck för en känsla av otillräcklighet och en rädsla för att inte vara bra nog, vilket kan ses som en följd av den ögonblicklighet och kortsiktighet som präglar samhället idag och där även vi människor är ersättningsbara (Bauman, 2002:190f). Denna avsaknad av trygghet tycks följas av viljan och behovet att prestera, något som kan ses som ett av de huvudsakliga dragen hos den ‘duktiga flickan’ och som tydligt framkommer i t.ex. Moas uttalande: “jag måste hela tiden ha någonting att visa, jag kan liksom inte *bara vara* utan jag måste hela tiden prestera”. Moa berättar om ett utbytesår där hon till fullo kunde njuta av den kravlösa tillvaron men påpekar sedan att hennes största mardröm var att fastna i detta. En av hennes främsta rädslor är just att inte fortsätta utvecklas och hon talar om hur skönt det var att veta att hon sedan skulle ”få komma hem och börja prestera igen”. Det verkar dock inte finnas någon gräns för prestationerna och det finns hos tjejerna en stark upplevelse av att det alltid går att göra mer.

“Och jag visste att om jag pluggade så fick jag väldigt mycket positiv uppmärksamhet för det och eftersom jag låg på stadiga MVG så var jag tvungen att ligga på MVG-nivå eller bättre /.../ för ett VG hade jag ju inte fått någon uppmärksamhet för, så jag var ju tvungen att prestera väldigt högt. /.../ Man får ju inte uppmärksamhet för att man är bra, utan för att man är bättre oftast.” Carin

“Ju mer jag tar för mig, desto mer rädd är jag för att misslyckas. Ju bättre jag gör ifrån mig och ju bättre resultat jag får på tentor, desto bättre måste nästa tenta gå och ju bättre det går med alla saker i livet, desto bättre måste det bli. Då kan man inte nöja sig..” Lina

Detta ger tydligt uttryck för den avsaknad av gränser som präglar vårt samhälle och där det inte finns några slutgiltiga mål att nå (Bauman 2002:177). Lina resonerar själv om känslan av att det inte finns något stopp och att ingen kommer att säga: ‘det är bra nu, det räcker’ och hon säger sig börja misstänka att det inte finns något perfekt liv. Bauman menar att samhället idag präglas av att vi ständigt är i rörelse, vilket just leder till att det blir omöjligt att få våra behov tillfredsställda (Bauman 1998:99f). Att inte få sina behov tillfredsställda hänger ihop med tjejernas känsla av att aldrig ha presterat nog och utmärkande för den ’duktiga flickan’ är att hon ständigt höjer sin egen ribba och tvingas överträffa sig själv. Bauman menar att “*det som är upphävs på förhand av det som ska komma*” (Bauman 2002:100) och den ’duktiga flickan’ har svårt att nöja sig med det hon gör då hon vet att hon kommer att kunna göra det lite bättre nästa gång. Den ständigt pågående identitetsprocessen har redan skrivit ett nytt kapitel i självberättelsen vilket gör det svårt att leva i nuet och som Bauman uttrycker det: “Identiteten [ligger] envist före: man måste springa sig andfådd för att nå den” (Bauman 1998:99).

7.3 Den ’duktiga flickan’ och bekräftelsebehovet

Att springa sig andfådd, men aldrig riktigt komma fram blir även en talande bild för den ’duktiga flickans’ sökande efter bekräftelse. Att ständigt överträffa sig själv och tvingas sätta sina egna ramar tycks även leda till ett behov av att söka andra människor bekräftelse på att ens självberättelse är trovärdig och att ens identitet är bra nog (Giddens 1997:83f). Eva talar själv om att hon bara får respons när hon har presterat något bra och att hon därför måste fortsätta att prestera bra, just för att fortsätta få denna positiva respons. Detta bekräftelsesökande framstår som ett signifikant drag hos den ’duktiga flickan’ och upplevs bli till ett starkt *beroende*.

“Jag vill att folk ska se och tycka att jag är skitbra och att jag samtidigt ska tycka det själv. Det stör mig så fruktansvärt att man är så beroende av folks bekräftelse. Jag är en riktig sucker för bekräftelse /.../ det är knark!” Lina

“Jag är en sån som knarkar beröm!” Eva

“Man får så mycket beröm och uppskattning och det blir ett beroende, det skapar kickar - alltså måste man prestera mer!” Moa

“Det är väl både bra... om det bara var dåliga konsekvenser av det, då hade man nog lagt av med det. Då hade man nog bara skitit i det. Det är väl lite som att knarka – folk hade inte knarkat om det inte varit något positivt med det.” Lina

Den slående liknelsen med knark återkommer i hälften av intervjuerna och visar på ambivalensen i bekräftelsebehovet. Det utgör dels en belastning men även en njutning av de tillfälliga ”kickar” som det ger. Detta sökande efter ögonblicklig tillfredsställelse framstår enligt Bauman som en förnuftig strategi i avsaknaden av en långsiktig trygghet (Bauman 2002:190f). I likhet med knark så rör det sig om ett tillfälligt rus som inte lämnar någonting bestående annat än själva beroendet och för att tillfredsställa detta måste den ’duktiga flickan’ hela tiden öka sina prestationer. Moa talar om hur hon ”hela tiden måste prestera mera och vara ännu bättre och ännu duktigare.. både för sig själv och för andra” för att tillfredsställa beroendet. Genom att ständigt överträffa sig själv ökar den ’duktiga flickan’ samtidigt den dos av bekräftelse som hon är beroende av.

Sökandet och jakten efter dessa kickar leder även till besvikelser då den eftersträvaransvärda graden av bekräftelse inte uppnås. Bauman talar om hur “försöken leder till besvikelse tillräckligt ofta för att rädslan för slutgiltigt misslyckande ska förgifta glädjen över de tillfälliga segrarna” (Bauman 2002:184). Den ’duktiga flickan’ får därmed svårt att ta till sig av det faktiska beröm som ges då det överskuggas av just rädslan för att den egna identiteten i slutändan inte är tillräckligt bra.

“Frågan är om man nånstans kommer stå där och känna sig lite lurad, att man gör bra ifrån sig men det blev ingen belöning, man kanske gjorde lite för bra ifrån sig. /.../ Man bara tackar och tar emot, men nånstans får man väl börja fråga efter saker också, att det inte bara är en själv som ska ge, utan någonstans ska man väl få någonting tillbaka också!” Lina

Lina ger uttryck för en känsla av att bekräftelsen inte står i proportion till den energi och det engagemang hon lägger ner. Just långsiktigt tänkande och engagemang premieras enligt Bauman inte i denna flyktiga värld (ibid. 190f). Dessa är drag som kan återfinnas hos tjejerna i vårt material, men det framstår som att denna hängivenhet av omgivningen ses som en inneboende egenskap hos den 'duktiga flickan', snarare än en identitetskonstruktion som kräver ett ständigt upprätthållande. Moa säger själv att hon "inte riktigt kan glädjas åt sina framgångar för det är liksom bara självklart att hon ska klara allt". Det tyder på att den 'duktiga flickans' höga prestationsnivå betraktas som någonting självklart som inte behöver bekräftas och uppmärksammas.

7.4 Den 'duktiga flickan' och socialisationsprocessen

Det blir tydligt hur detta sökande efter andra människors bekräftelse är nära sammankopplat med socialisationsprocessen. Som vi tidigare talat om så formar individen till stor del sin identitet utifrån omgivningens förväntningar som uttrycks just genom bl.a. bekräftelse och beröm. Detta är något som tjejerna själva har reflekterat över och *familj* och *skola* lyfts fram som de *primära socialisationsagenterna*.

När det gäller familjen så upplevs det hos tjejerna inte främst handla om krav utan snarare om en välmenande omsorg. Denna tenderar dock att lätt upplevas som en press då den möter och därmed tycks förstärka individens egna krav på sig själv. Detta samspel mellan individens egna krav och omgivningens förväntningar framkommer tydligt i vårt material och som Eva uttrycker det: "det är ju en press som kommer både inifrån och utifrån". Den uppmärksamhet som familjen ger grundar sig delvis på individens inre egenskaper:

"Det är svårt att säga vad det är som kommer först, jag har ju alltid varit bra på att plugga och läsa och förstå såna saker. Det har blivit min roll och sen har ju mina föräldrar inte gjort något för att motverka det, utan tyckt att det var skönt att jag är bra. Jag får mycket uppskattning för när jag gör någonting bra." Eva

Hos flera av tjejerna finns det dock en medvetenhet om att deras uppfostran även har påverkats av deras kön och som Bjerrum-Nielsen&Rudberg talar om existerar det just starkt könspräglade rollförväntningar på barn under deras uppväxt. De utgår från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv och menar att barns könsidentitet till stor del grundar sig på anknytningen till modern. Just relationen till mamman är något som flera av tjejerna talar om och mammans roll blir i flera

fall ett osynligt ideal för hur en kvinna ska vara. Att alltid ha bullar i frysen, att upprätthålla en fin fasad utåt och att inte misslyckas är beteenden som några av tjejerna direkt kan härleda till sina mammor, medan papporna är långt mindre närvarande i materialet. Även då dessa psykologiskt inriktade tankar om rollövertagande kan uttolkas, så är det de uttalade förväntningarna som är mest framträdande i vårt material.

“Dels så presterade jag väldigt bra för betyg och fick väldigt mycket uppmärksamhet för det och beröm och så från mina föräldrar och från mina lärare och sånt. Jag var också sedd som lugn, tyst, hjälpsam och nån man kunde prata med och snäll och så... och det fick jag också mycket cred för.” Carin

Föräldrarna tycks ha en framträdande roll i den 'duktiga flickans' identitetskonstruktion och hon bygger upp en bild av vem hon är och skapar sin självberättelse utifrån de områden där hon fått uppmärksamhet och beröm. Som Carin ger uttryck för i citatet ovan så är föräldrarnas bekräftelse ofta starkt kopplad till skolprestation och tjejerna är eniga om att det är just genom prestationer de har blivit sedda och bekräftade. Detta kan tänkas bidra till att skapa det prestationsbehov som är ett kännetecken för den 'duktiga flickan' och sett till detta blir hennes känsla av otillräcklighet lättare att förstå. Att socialiseras in i en viss typ av beteende är än mer framträdande i skolan och flera av tjejerna kan lyfta fram konkreta exempel på hur detta tagit sig uttryck. De har bl.a. använts som stötdämpare och hjälpfröknar i klassrummen, vilket helt överensstämmer med den bild som skolforskningen ger. Det är just genom att vara omhändertagande, hjälpsamma och till lags som tjejerna upplever att de har blivit bekräftade.

“När jag började skolan var ett sätt att få frökens uppmärksamhet eller så... jag kommer ihåg att jag alltid höll på och rita fina teckningar och så där till fröken för att hon skulle se att man var snäll. Man strävade efter att få guldstjärnor i böckerna.” Eva

Att vara snäll, lugn och tyst har för flera av tjejerna blivit den roll som stått till buds för att få uppmärksamhet i skolan och kan i vissa fall utgöra en vald position. Eva kan t.ex själv se hur det ovan beskrivna beteende var hennes medvetna sätt att söka uppmärksamhet. Detta kan ses som ett exempel på hur tjejerna aktivt och i viss mån strategiskt tagit en roll som gynnar dem och inte enbart "fallit offer" för en socialisationsprocess. Denna position har underlättat för tjejerna att få höga betyg och flera av dem talar om hur 'duktigheten' tar dem någonstans och hur deras högt

lagda ribba och betygsnivå skapar möjligheter i livet. Detta är något som bekräftas av Wernersson som talar om hur flickors höga betyg är deras största behållning av könspositionerna i klassrummet. Vinsten blir just det att de i större utsträckning har möjligheten att komma in på högre utbildningar. De kan även vinna fördelar i det sociala livet och de tenderar att skapa bättre relationer till vänner och lärare. Det finns dock en dubbelhet i 'duktigheten' och Wernersson talar om hur tjejers tendens att anpassa sig samt att vara lugna och hänsynsfulla förutom att leda till toppbetyg och goda relationer även kan leda till självutplåning (Wernersson 1986:56ff).

Denna destruktivitet är en högst närvarande i den 'duktiga flickans' beteende och flera av tjejerna har i vuxen ålder sett hur den tillsynes gynnsamma positionen även har fått negativa konsekvenser. Detta omsorgstagande och viljan att finnas till för andra tycks hindra den 'duktiga flickan' från att göra saker och bidrar till rädslan för att misslyckas. Det tycks därmed ha en hämmande effekt och i tjejernas beskrivningar av att vara en 'duktig flicka' är ordet lagom ständigt återkommande. Denna önskan om att få andra människors godkännande och att bli accepterad i alla situationer gör att den 'duktiga flickan' inte vågar sticka ut och göra väsen av sig. Att vara lugn, tyst och snäll premieras heller inte i "den stora världen" utanför skolan och som Lina tidigare uttryckt så är det lätt att känna sig lurad. Wernersson understryker just att de könsroller som grundläggs under skolåren är något som följer med och får konsekvenser även i vuxen ålder (ibid.).

7.5 Den 'duktiga flickan' och de diffusa kraven

När det talas om socialisation är det lätt att få uppfattningen att det rör sig om en process som socialisationsagenterna själva styr över utan någon yttre påverkan. Socialisation handlar dock till stor del om att "överföra kultur från en generation till en annan" (Helkama m.fl. 2006:72) vilket innebär att varken föräldrar eller lärare kan ställa sig utanför de normer och värderingar de själva socialiserats in i. De könsmonster som skolan som socialisationsagent reproducerar kan ses som en spegelbild av rådande samhälleliga strukturer (Käller 1990:18,21). Dessa strukturer var något som vi hade tänkt oss skulle utgöra en viktig del av förklaringsmodellen till att vara en 'duktig flicka', men det visade sig vara något som tjejerna själva inte kunde sätta ord på. Deras förklaringar på var kraven upplevs komma ifrån var betydligt mer konkreta och låg närmare dem själva. Samtidigt ger de uttryck för en diffus känsla av att det tycks finnas ytterligare orsaker. Flera av tjejerna talar om att "man *förstår*, men man *känner* det inte" och även då människor i deras omgivning t.ex. talar om för dem att någonting inte är ett misslyckande, så kvarstår ändå

känslan av att det är det. De tycks uppleva ett utomstående tryck som får ett större inflytande än vad dessa människor konkret säger. Moa talar om beteenden som belönas i samhället och hon har en känsla av att hon behöver göra saker även då ingen har bett henne om det. Även Isa menar att hennes föräldrar aldrig uppmuntrat henne att prestera, utan att de fått henne att känna sig bra för den hon är, men att "samhället i stort, med skolan och alla institutioner" är svårt att ställa sig utanför. Hur vi alla är produkter av vårt samhälle, återkommer även hos Carin, och hon menar att det genomsyrar allt - "filmer, böcker, institutioner och språkbruk".

En medvetenhet om "samhällets" inflytande återfinns hos de allra flesta tjejerna men det tycks finnas en svårighet att definiera vad det så kallade "samhället" faktiskt *är* och vad det får för konkreta konsekvenser. Sett till samhällets ökade differentiering där individen ständigt matas med information och intryck genom en mängd olika informationskanaler, ter det sig logiskt att känslan av samhällets påverkan är påtaglig, men ändå så vag och diffus. Samhället har en mängd sätt att kommunicera med oss och det blir därför svårt att peka på exakt var normer och ideal skapas och förmedlas. Hirdman talar om just detta, att ju mer differentierat ett samhälle blir, desto mer subtila och komplexa blir de strukturer som påverkar oss (Hirdman 1988:51). Dessa är dock i allra högsta grad närvarande samtidigt som det tycks bli allt svårare att bevisa deras existens och konkretisera vad dessa innebär för den enskilde individen.

7.6 Den 'duktiga flickan'

Även om det är svårt att just peka på varifrån ideal och normer kommer, så finns det hos tjejerna en uppfattning om vilka förväntningar som finns på dem. Även om olika normer förmedlas i olika sammanhang så vävs dessa ihop till *ett* tydligt gemensamt ideal. Den position som tjejerna intagit i skolan sammanfaller till stor del med den traditionella kvinnorollen, samtidigt tycks det kvinnliga idealet genom den i samhället rådande jämställdhetsideologin ha vidgats, vilket är något som tjejerna själva säger sig uppleva.

"Det är väl det här att man är tyst och snäll, anpassar sig efter andras känslor och aldrig är i vägen. Nånstans är det lite bilden av den goda hemmafrun på 50-talet, men samtidigt ska man lägga till det här om att man ska vara jätteduktig och prestera jätteväld akademiskt och i arbetslivet. Det har fått väldigt många fler dimensioner." Moa

“Jag ska vara perfekt på alla delar i livet och det tror jag absolut har att göra med att jag är tjej. /.../ Tjejer uppfostras ännu mer nu för tiden till att vara perfekta överallt. Man ska vara skitbra i skolan, man ska vara skitbra på jobbet och göra den karriären spikrakt, men sen så ska man ändå vilja vara så himla moderlig, vilja skaffa barn, engagera sig frivilligt och man ska vara snygg, men ändå inte så där snygg så att man blir bimbo. /.../ Vi har låst in oss i ett konstigt ideal som ska ge frihet men som nästan har låst in oss ännu mer!”
Lina

Det verkar således inte handla om att det är den traditionella bilden som fått stå tillbaka, utan snarare att ytterligare förväntningar tillkommit. Bjerrum-Nielsen talar om detta nya kvinnliga ideal som bygger på att skaffa både utbildning, jobb och familj. Hon talar om dagens unga tjejer som en del av en ”we want it all-generation” som både vill ha kakan och äta den. Hon menar dock att detta nya ideal är omöjligt att uppnå och tvingar kvinnor att söka efter ”magiska lösningar”, vilket leder till att de sliter ut sig för att kunna kombinera den traditionella identiteten med den nya kvinnorollen och få det att fungera i praktiken (Bjerrum-Nielsen 1994:64f). Som Lina själv säger så har detta nya kvinnoideal för avsikt att erbjuda kvinnor frihet och ökade valmöjligheter, men samtidigt tycks denna positiva jämställdhetsideologi lägga större delen av ansvaret på kvinnorna själva. Detta ideal korrelerar i hög grad med bilden av den ’duktiga flickan’ och det finns hos tjejerna en övertygelse om att kön är en starkt bidragande faktor till deras ’duktighet’.

Ett intresse för och en strävan efter jämställdhet är starkt påtaglig hos samtliga tjejer och flera av dem säger sig känna ett individuellt ansvar för att uppnå detta. Denna medvetenhet om jämställdhet som är så uttalad och närvarande hos tjejerna kan tänkas utgöra en möjlig förklaringsmodell till den ’duktiga flickans’ strävan efter att ta för sig och viljan att uppnå perfektion inom livets alla områden. Carin uttrycker en enorm tacksamhet för hur tidigare generationer av kvinnor har kämpat och hon säger sig känna ett ansvar för att förvalta och föra denna kamp vidare. Även Lina upplever hur feminismen möjliggjort för kvinnor att ta för sig, men att detta samtidigt leder till en känsla av ett krav på att faktiskt *behöva* ta för sig. Samtidigt är ”lagomheten” ständigt närvarande och blir ytterligare en bidragande faktor till känslan av otillräcklighet.

“Balansen av att vara en fin flicka, men ändå förväntas göra en massa grejer och förväntas vara på ett visst sätt gjorde att det blev svårt att passa in. /.../ Det blev liksom aldrig rätt! Man skulle ta för sig, men samtidigt inte ta för sig.” – Lina

Utifrån Hirdmans teorier om genussystemet ses det manliga respektive kvinnliga som varandras motpoler (Hirdman 1988). Sett till detta resonemang blir det en naturlig följd att det uppstår konflikt när dessa till synes oförenliga poler förväntas samverka i det nya kvinnoidealet. Schablonbilden av den 'duktiga flickan' kan ses som en idealtyp som personifierar och innefattar samtliga aspekter av det "traditionellt kvinnliga" såväl som det "traditionellt manliga". Den 'duktiga flickan' tycks bli någon som överbygger den dikotomisering av könen som är en av grundstenarna i Hirdmans genussystem. Detta legitimerar den kritik som riktats mot hennes framställning av detta som någonting statiskt och visar just på individens möjligheter att aktivt påverka sin position. Utifrån detta resonemang blir den 'duktiga flickan' i allra högsta grad en aktör som kämpar för att minska skillnaderna och rasera det historiskt förankrade förhållandet mellan könen.

Tjejerna upplever att denna uppgift inte är något som killarna i deras omgivning i lika stor utsträckning behöver ta ansvar för. De menar att det säkerligen finns 'duktiga killar' men att de inte präglas av samma dubbelhet och inte behöver anta de "kvinnliga egenskaperna" utan enbart är duktiga inom det "manliga spektrat". Att det manliga ses som norm och ges ett högre värde, vilket är den andra grundstenen i genussystemet, bidrar till att förklara varför just det kvinnliga idealet tycks ha blivit så komplext och varför det kommit att bli tjejernas ansvar att utmana de "traditionella könsrollerna". Männens tjänar inte på att anamma kvinnliga egenskaper eftersom att dessa har lägre status.

Om vårt empiriska material har bidragit till att starkt ifrågasätta själva isärhållandet av könets dikotoma egenskaper så bidrar det samtidigt till att bekräfta systemets andra logik – nämligen det manliga som norm. Det finns hos samtliga tjejer en upplevelse av att kvinnor till skillnad från män granskas mer kritiskt och att män tycks ha ett självskrivet värde. Både Nilo och Isa talar t.ex. om att killars åsikter tas på större allvar när de pratar under föreläsningar. Även de manliga föreläsarnas åsikter tycks tas på större allvar, medan kvinnliga föreläsare inte ges samma utrymme och att de i högre utsträckning måste legitimera sin närvaro och sin kunskap. Detta tyder på att killar har en mer självklar plats i det offentliga rummet vilket även kan tänkas leda till att de får en starkare tro på sig själva. Det finns forskning som visar på att killar har ett bättre självförtroende och att tjejer i högre grad underskattar sin egen förmåga (Björnsson 2005). Lina bekräftar dessa tendenser när hon talar om hur hennes manliga klasskamrater, när de fått skatta

sina framtida yrkesutsikter, på ett helt annat sätt än tjejerna räknar med att nå chefspositioner och att få en hög ingångslön.

Detta bidrar till att stärka teorierna om mannen som norm och med hänsyn till detta blir det relevant att se till det som kännetecknar den 'duktiga flickans' identitetskonstruktion ur just detta genusperspektiv. Den 'duktiga flickan' kan sägas präglas av en rädsla för att vara ersättningsbar, ett ständigt behov av att prestera, en känsla av att behöva ställa upp för andra och ett beroende av att knarka beröm. Allt detta tycks i grunden handla om att få känna sig *tillräcklig* och i avsaknad av det självskrivna värde som killar tycks ha tvingas den 'duktiga flickan' således till att snarare söka sitt värde genom att prestera. Detta får förödande konsekvenser när det råder en avsaknad av tydliga gränser och där det alltid går att göra mer. Hur ska den 'duktiga flickan' kunna känna sig tillräcklig, när hon tvingas söka sitt värde genom prestationer i ett samhälle där det inte går att prestera nog?

8. Sammanfattande diskussion

Känslan av ambivalens tycks vara en av de mest påtagliga i upplevelsen av att vara en 'duktig flicka'. Det handlar dels om att vara till lags och leva upp till andra människors förväntningar, samtidigt som att 'duktigheten' utgör en stark inre drivkraft som tar den 'duktiga flickan' någonstans i livet. Viljan av att vara duktig är ständigt närvarande, i allt från att spela tv-spel och skura handfatet inför vännernas besök, till att skaffa sig en bra utbildning och göra spikrak karriär. Att 'duktigheten' genomsyrar allting i livet gör att den blir en viktig del av tjejernas identitet och genom prestationer bygger de upp en bild av vilka de själva är som de sedan känner att de vill leva upp till. Detta tycks leda till en rädsla för att misslyckas, genom att det avslöjas att den 'duktiga flickan' inte är den hon utger sig för att vara, vilket gör att hon väljer att fortsätta prestera för att upprätthålla sin identitet.

Att hon bygger sitt värde på prestationer gör att hon aldrig känner sig tillräcklig och hon drivs framåt av känslan av att det alltid går att göra lite mer. Detta följs av ett sökande efter andra människors beröm och slutgiltig bekräftelse på att hon presterat *nog*, vilket skapar ett beroende. I jakten på detta knark höjer hon ständigt sin egen ribba för att bevisa för sig själv och omgivningen att hon faktiskt kan göra *lite mer* och därmed förtjänar ett större erkännande. Hos tjejerna finns upplevelsen av att de genom sitt kön inte har samma självklara värde utan att de måste ta för sig och prestera mer än killarna i sin omgivning för att få samma grad av bekräftelse.

De talar även om att det finns en bild i samhället av hur de som tjejer ska vara och det nya

idealet tycks till stor del handla om att vara perfekt på alla områden och innefattar både de traditionellt kvinnliga *och* manliga egenskaperna. Den 'duktiga flickan' blir någon som anammar samtliga dessa, i många fall motsägelsefulla, egenskaper, vilket kan tänkas förklara hennes känsla av att aldrig vara tillräcklig. Den samhällsutveckling som sker i stort, som präglas av individualiseringstendenser och en ökad medvetenhet och strävan efter jämställdhet, tycks utgöra en förutsättning för uppkomsten av den 'duktiga flickan'. Det nya idealet säger åt henne att ta för sig och att prestera inom livets alla områden, samtidigt som det inte längre går att prestera nog. Trots detta ideal så har tjejerna genom socialisationsprocessen ändå internaliserat en känsla av den manliga normen. Denna känsla av att ha ett lägre värde och att bli hårdare granskad blir förödande i ett samhälle där det inte finns någon grundtrygghet utan där det är upp till individen att genom val och prestationer bygga sin identitet.

En fråga som återkommande har väckts under arbetets gång har varit; finns det några oduktiga flickor? Frågan har inget givet svar men vårt resultat tyder på att den 'duktiga flickan' är en produkt av den rådande samhällsutvecklingen. Schablonbilden av henne kan ses som det nya kvinnoidealet personifierat och hon går i bräsch för både det individualiserade samhället och jämställdheten. Detta leder oss att tro att den 'duktiga flickan' utgör ett samhällsfenomen vars utbredning kommer att öka. Snarare än att se 'duktigheten' som en tillfällig och ytlig sjukdom som kan och måste botas, borde det vara samhällets skyldighet att uppmärksamma den 'duktiga flickans' driftighet och faktiskt se henne som den ambitiösa och grymma person hon är.

9. Vidare forskning

Vi skulle återigen vilja poängtera att den otroligt positiva respons och det gensvar vår uppsats bemötts med visar på en kunskapsörst och ett stort intresse för ämnet. Det tyder på att fenomenet är långt mer utbrett än vad vi först kunnat tänka oss, vilket skulle motivera en metodpluralistisk studie med möjlighet att undersöka fenomenets utbredning ur ett kvantitativt perspektiv. Vi skulle även vilja vidareutveckla våra teorier om hur bilden av den 'duktiga flickan' förhåller sig till det rådande kvinnoidealet. Kan det sägas att den 'duktiga flickan' utgör en idealtyp som personifierar detta ideal? Hur har kvinnoidealet förändrats under de 20 år som gått sedan det började talas om 'duktiga flickor'? Slutligen blir det då även relevant att göra en jämförande studie med killar; hur ser deras ideal ut och finns det överhuvudtaget 'duktiga pojkar'?

10. Referenslista

10.1 Litteratur

Bauman, Z. (2002) *Det individualiserade samhället*, Daidalos AB: Uddevalla

Bauman, Z. (1998) *Vi vantrivs i det postmoderna*, Daidalos AB: Göteborg

Bepko, C. & Krestan, J. (1995) *Duktig flicka. Om konsten att räcka till - även för sig själv*, Natur och Kultur: Stockholm

Bjerrum-Nielsen, H. & Rudberg, M. (1991) *Historien om flickor och pojkar - Könssocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*, Studentlitteratur: Lund

Bjerrum-Nielsen, H. (1994) *Psychological Gender and Modernity*, Scandinavian University Press: Oslo

Björnsson, M. (2005) *Kön och skolframgång. Tolkningar och perspektiv*, Rapport från Myndigheten för skolutveckling: Stockholm

Gens, I. (2002) *Från vagga till identitet - hur flickor blir kvinnor och pojkar blir män*, Seminarium Utbildning och förlag: Oskarshamn

Giddens, A. (1999) *Modernitet och självidentitet - Självet och samhället i den senmoderna epoken*, Daidalos AB: Uddevalla

Gulbrandsen, J. (1994) *Är skolan till för Karin eller Erik?*, Studentlitteratur: Lund

Helkama, K., Myllyneni, R. & Liebkind, K. (2004) *Socialpsykologi - en introduktion*, Liber Ekonomi: Malmö

Holmberg, C. (1993) *Det kallas kärlek- en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*, Alfabeta Bokförlag AB: Stockholm

Hirdman, Y. (1988) 'Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning' i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, sid 49-63

Hirdman, Y. (2001) *Genus- om det stabila föränderliga former*, Liber: Lund

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund

Pietrzak, K. (2002) *Så ung? Och så duktig?- 10 berättelser om att räcka till*, Atlas: Stockholm

Renstig, M. & Sandmark, H. (2005a) *Duktighetssyndromet- därför går allt fler kvinnor in i väggen*, Wombri: Stockholm

Renstig, M. & Sandmark, H. (2005b) *Sjuka karriärkvinnor- En kvalitativ studie kring orsaker till att högavlönade kvinnor i storstäder blir långtidssjukskrivna*, Wombri: Stockholm (Forskningsrapport: http://www.wombri.se/files/Sjuka_Karriarkvinnor-Alecta-pop16maj.pdf)

Rose J. & Perski A. (2008) *Duktighetsfällan- en handbok för prestationsprinsessor*, Prisma: Stockholm

Sjögren, J. & Ernsjö Rappe T. (2002) *Diagnos: Duktig*, Pocketförlaget: Stockholm

Stanworth, M. (1983) *Gender and schooling - a study of sexual divisions in the classroom*, Hutchinson & Co: Essex

Steenberg, A. (1997) *Flickor och pojkar i samma skola*, Ekelunds Förlag AB: Kalmar

Wernersson, I. (1977) *Könsdifferentiering i grundskolan*, Acta Universitatis Gothoburgensis: Göteborg

Wernersson, I. (1986) Vem vinner i skolan - flickor eller pojkar? i *Vill vi så kan vi så gör vi det!*, Skolöverstyrelsen: Stockholm

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (<http://www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare/publikationerochriktlinjer>)

Widerberg, K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*, Studentlitteratur: Lund

10.2 Artiklar om duktiga flickor

Stolpe, S. (1980) 'Om skolan: Så behandlas en duktig svensk flicka.' i *Nya Wermlands-Tidningen*, 16 oktober

Leufstadius, B. (1988) 'Duktig flicka' i *Göteborgs-Posten*, 14 augusti

Rainer, L. (1993) 'Inte ens en jordbävning rubbar en duktig flicka' i *Sydsvenska Dagbladet*, 11 juli

Bepko, C. & Krestan, J. (1994) recension av 'Duktig flicka' i *Borås Tidning*, 17 maj

Bepko, C. & Krestan, J. (1995) recension av 'Duktig flicka' i *Örebro-Kuriren*, 17 maj

Ståhl, S. (2003) "'Att göra-listan" blir bara längre - då är duktiga flickor i fara.' i *Sydsvenska Dagbladet*, 17 februari

Hellman, T. (2005) 'Perfektionism så in i väggen' i *Upsala Nya Tidning*, 21 november

Hellman, T. (2005) 'Kvinnor måste hjälpa varandra' i *Upsala Nya Tidning*, 22 november

Hellman, T. (2005) 'Att vara duktig blev min grej' i *Upsala Nya Tidning*, 23 november

För fler artiklar och en övergripande bild av vad som publicerats om 'duktiga flickor' se exempelvis ArtikelSök - svensk referensdatabas. Nås via <http://sob.btj.se.ezproxy.ub.gu.se/>

11. Appendix

11.1 Affisch

DUKTIG FLICKA?

Upplever du...

... att tiden inte räcker till för allt du vill hinna med?

... en rädsla för att misslyckas och inte vara tillräckligt bra?

... att du alltid måste finnas tillhands för människor omkring dig? Leder detta till att du ibland har svårt att säga nej?

... att du får ditt värde genom det du åstadkommer och presterar?

Detta kan vara några kännetecken för en ”duktig flicka”! Just nu söker vi Dig som *studerar vid ett universitet eller högskola* och som *kan känna igen dig i ovanstående beskrivning*.

Vi skriver en kandidatuppsats i sociologi vid Göteborgs Universitet om just ”duktiga flickor”, med fokus på identitetsskapande och hur rådande ideal i samhället ligger till grund för detta. Vi söker nu Dig som kan tänka Dig att ställa upp på en intervju kring detta. Intervjun beräknas ta ca. 45 minuter och Du får gärna ha synpunkter på var Du vill att den ska äga rum! (Vi bjuder gärna på fika! ☺)

Vi önskar att komma i kontakt med Dig så snart som möjligt och skulle verkligen uppskatta Din medverkan!

Allt intervjumaterial kommer att behandlas konfidentiellt och i uppsatsen kommer inga personer kunna identifieras. Naturligtvis kommer vi inte att använda något material utan Ditt fulla samtycke och om Du så önskar kommer Du även få ta del av den färdiga uppsatsen.

Om Du är intresserad av att medverka eller har några allmänna frågor är du välkommen att kontakta oss snarast möjligt!

Vänligen,

Sofie Kindahl & Anneli Widergren

11.2 Intervjuguide

Intervjuguide

Intro

- Har du varit med i en intervjusituation innan?
- Det är helt ok att avbryta sin medverkan eller att välja att inte svara på frågor
- Konfidentiellt!
- Samtal snarare än intervju där informanten gärna fritt får associera och ge konkreta exempel vidare kring frågorna. Finns inga rätt eller fel!
- Vårt syfte
- Tanken är att intervjun ska ta ca 45-60 min men skulle det vara ok för dig om den skulle ta något längre tid?

Bakgrund

- Berätta om dig själv
- Ålder
- Sysselsättning/tidigare sysselsättning/utbildning/jobb
- Engagemang/Intressen
- Uppväxt, familj, syskonplacering

Duktig Flicka

- Vad var det i vår annons som tilltalade dig? Vad kände du att du kunde relatera till?
- Hur identifierar du dig med denna bild?
- Vad är en duktig flicka för dig?
- Vad innebär duktigheten för dig?
(Krav, drivkraft, ideal, identitet)
- Har du några tankar om vad det är som har bidragit till att du vill vara duktig?
(Familj, skola, vänner, media,expertsamhället)
- Varför vill du vara duktig?

Det individualiserade samhället

- Hur känner du att dina val i livet påverkas av att vara en duktig flicka?
  - *Är du rädd för att välja fel?*
  - *Vad betyder misslyckanden för dig?*
  - *Är du rädd för att misslyckas? I vilka sammanhang?*
  - *Finns det några områden i ditt liv där du tillåter dig själv att inte vara duktig?*
- Beskriv dig själv!
  - *Vad skapar du din identitet utifrån?*
  - *Hur skulle du säga att det att vara en duktig flicka påverkar din identitet?*
  - *Är detta en viktig del av din identitet?*

Jämställdhet

- Upplever du att ditt kön har någonting att göra med din duktighet? Hur?
- Finns det duktiga killar?
  - *Tror du att dessa skiljer sig från duktiga flickor? Hur?*
- Upplever du att det finns någon skillnad i hur du blir behandlad i jämförelse med män som också är duktiga/drivna? På vilket sätt?
- Upplever du att det råder konkurrens/tävling tjejer emellan? Hur?
- Är jämställdhet någonting viktigt för dig?
  - *Är det någonting du känner att du behöver ta ansvar för genom ditt sätt vara?*

- Vilka konsekvenser upplever du att duktigheten får i ditt liv?

Eftersnack

- Är det något du känner att du vill tillägga om det som vi har pratat om eller något som du känner inte har berörts under intervjun?
- Önskan om att ta del av materialet?
- Ok att höra av sig i efterhand om eventuell komplettering?
- Tusen tack!

11.3 Presentation av intervjupersonerna

Eva är 23 år och kommer från en mindre tätort där hon vuxit upp tillsammans med sina föräldrar och två systrar. Hon har under de senaste tre åren studerat en mängd olika ämnen på universitet. Eva ser sin 'duktighet' främst som ett problem som ibland hindrar henne från att våga göra saker i livet och att det handlar också om att vara någon som inte krånglar och som alltid bryr sig om människor i sin närhet och ordnar det lilla extra.

Carin är 20 år och är född och uppvuxen i en så kallad miljonprogramsförort. Hon kommer från en familj med missbruksproblem vilket hon till stor del anser ha bidragit till hennes 'duktighet'. Hon menar att hennes prestationsbehov och strävan efter bra betyg har blivit vad hon kallar för "en produktiv dysfunktion". Carin läser 150 procent och är engagerad i flera ideella organisationer. Hon menar att 'duktigheten' framförallt gör att hon väljer att hoppa på och testa nya saker och hon poängterar att samhället tjänar på att det finns driftiga och hårt arbetande 'duktiga flickor'.

Isa är 21 år och uppvuxen på en ö tillsammans med föräldrar och en syster. Hon läser ett program och arbetar extra utöver studierna samt engagerar sig i både en politisk och en ideell organisation. Isa kan tydligt härleda 'duktigheten' till sin skoltid och talar om det som en bild som hon vill leva upp till både inför sig själv och omvärlden. Hon säger sig känna en tillfredsställelse av att klara av saker, att alltid göra sitt bästa och prestera bra.

Lina är 27 år och uppvuxen på en ö tillsammans med sina föräldrar och två syskon. Hon läser nu på ett program men har innan testat på flera olika utbildningar och har flyttat runt. Förutom sina heltidsstudier arbetar hon extra och är engagerad i både en student- och ideell organisation. Lina ser sig själv som en rastlös person som tar på sig en mängd roliga uppdrag vilket ibland riskerar att bli för mycket. Hon menar att 'duktigheten' genomsyrar allt i hennes liv; arbete, skola, relationer, utseende, engagemang m.m.

Moa är 26 år och uppvuxen med separerade föräldrar och en syster i en "finare stadsdel". Hon läser en utbildning som anses ha hög status och har tidigare vid flera tillfällen bott utomlands. Moa menar att 'duktigheten' driver henne och ger henne höga ambitioner samtidigt som det är

någonting destruktivt som får henne att anpassa sig och ofta sätta andra människors behov först. Hon upplever att det både för henne själv och omgivningen är uteslutet att hon skulle kunna misslyckas.

Nilo är 18 år och hennes föräldrar kommer från ett utomeuropeiskt land men hon och hennes syster är födda och uppvuxna i Sverige. Hon började läsa ett program på universitet direkt efter studenten och är engagerad i flera ideella organisationer. För Nilo handlar 'duktigheten' om att vara ambitiös och brinna för det hon gör och den är främst kopplad till just skola och hennes engagemang.

12. Populärvetenskaplig framställning

Vår uppsats handlar om duktiga flickor, ett fenomen som varit omtalat i media sedan mitten på 90-talet och som det under senare år skrivits flera böcker om. De har framförallt handlat om att duktiga flickor är allt för stressade och har svårt att säga nej och att de därför riskerar att bränna ut sig. Syftet med vår uppsats är att komma ifrån bilden av att den duktiga flickan skulle vara *sjuk* och istället undersöka hur tjejer som själva ser sig som duktiga flickor *upplever* det. Vi vill också visa vad det *innebär* att vara en duktig flicka och se hur hon *påverkas* av samhället hon lever i. Vår definition av den duktiga flickan kan sammanfattas i fyra punkter. Hon:

- Vill alltid vara till lags och finnas till hands för sin omgivning
- Skapar sin självbild genom prestationer
- Har en stark drivkraft och vilja att göra, kunna och hinna med allt
- Strävar efter perfektion och är därför rädd för att misslyckas

Vårt resultat, som bygger på sex stycken intervjuer med tjejer som pluggar på universitetet, visar att det kan vara både positivt och negativt att vara en duktig flicka. Det visade sig till stor del handla om att vilja vara till lags och leva upp till andra människors förväntningar. Samtidigt verkar duktigheten också vara en stark inre drivkraft som tar den duktiga flickan någonstans i livet. Viljan av att vara duktig är ständigt närvarande, i allt från att spela tv-spel och skura handfatet inför vännernas besök till att skaffa sig en bra utbildning och göra spikrak karriär. Duktigheten genomsyrar allting i livet och blir en viktig del av tjejernas identitet. Genom att prestera bygger de upp en bild av vilka de själva är, som de sedan känner att de vill leva upp till. Den duktiga flickan är också någon som är rädd för att misslyckas. Misslyckanden verkar handla om att hon inte klarar av att leva upp till sina egna krav på sig själv och genom att hela tiden prestera lite till försöker hon bevisa för sig själv och andra vem hon är.

Den duktiga flickan upplever att hon får sitt värde genom att prestera och har svårt att känna sig tillräcklig, vilket gör att hon blir beroende av andra människors beröm. Det leder till att hon hela tiden höjer sin egen ribba för att visa att hon faktiskt kan göra lite mer och förtjänar andra människors uppskattning. Något som blev tydligt i vårt resultat var att tjejerna var övertygade om att deras vilja att vara duktiga hade mycket att göra med deras kön. De kände att de inte har samma självklara värde som killarna i sin omgivning, utan att de måste ta för sig och prestera mer än killarna för att få uppskattning.

De sade sig känna att de som tjejer förväntas vara perfekta på alla områden i livet och att

det finns ett tydligt ideal i samhället. Detta handlar dels om att leva upp till den traditionella bilden av en omsorgsfull kvinna som har ansvar för familj, hus och hem. Samtidigt känner tjejerna att de förväntas ta för sig och göra karriär och leva upp till det som kan tänkas ses som mer traditionellt manliga egenskaper.

Det vi kommer fram till i vår uppsats är att det som blir utmärkande för den duktiga flickan är att hon är någon som försöker vara allt detta på samma gång. Då de traditionella ”könsrollerna” är väldigt olika och många gånger oförenliga uppstår lätt en konflikt när de förs samman.

För att försöka förstå hur duktigflicka-fenomenet uppkommit behöver vi också se till förändringar i samhället. I dagens samhälle har tryggheten minskat och våra val styrs inte längre i lika hög grad av traditionella mönster. Vi människor får istället allt större ansvar att själva bestämma över våra liv och valfriheten ökar. Möjligheterna är oändliga och det finns färre tydliga gränser för vad vi kan göra, bli och prestera. Detta tillsammans med att det svenska samhället värdesätter och eftersträvar jämställdhet verkar vara en förutsättning för uppkomsten av den duktiga flickan.

Det nya kvinnoidealet innebär att tjejer får ta för sig och att de har allt större möjligheter att verka även inom det som tidigare har setts som manliga områden. De förväntas prestera inom allt fler områden, samtidigt som det inte längre går att prestera tillräckligt. Även då det nya idealet tycks ge tjejer obegränsade möjligheter så menar tjejerna i vår uppsats att t.ex. familj och skola under deras uppväxt indirekt har gett dem en känsla av att ha ett lägre värde än killar. De upplever även att de har hårdare krav på sig vilket gör att det blir ännu svårare för den duktiga flickan att känna att hon räcker till. Hon upplever att hon förväntas kunna prestera mer och saknar en känsla av grundtrygghet som säger att hon är bra nog som hon är.

Under arbetets gång har vi flera gånger ställt oss frågan: finns det några oduktiga flickor? Frågan har inget självklart svar, men slutsatsen i vår uppsats blir att den duktiga flickan är en produkt av dagens samhälle och att hon personifierar det nya kvinnoidealet. Detta gör att vi tänker oss att den duktiga flickan är ett fenomen som kommer att fortsätta breda ut sig, då allt fler tjejer strävar efter att leva upp till idealet. Då den duktiga flickan framförallt är en person som i hög grad lever upp till det ideal som samhället skapat blir det inte rättvist att se hennes egenskaper som en sjukdom som måste botas. Hon borde istället bli uppmärksammas och sedd som den ambitiösa och grymma person hon är!